

De Heraut

van de

Gerreformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 23 Juni 1907. No. 1538.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verder Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6.50 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertenties: van 1 tot 8 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.25. Aanvragen en vermelding van lievelingen f —.12 per regel.

Pro Siege.

XXIII.

Heeft God de wijsheid dezer wereld niet dwaas gemaakt?
1 Cor. 1: 20.

Het geheel staat nu in goed sluitenden samenhang voor ons. Het is de geest die het stoffelijke beheerscht. Onder alle creaturen op aarde was de mens de sterkste geest. Als zodanig had God hem in zijn schepping bestemd, om koning der aarde te zijn en geheel de natuur te beheerschen. Satan heeft dit verstoord. Als nog machtiger geest had hij invloed op den geest des menschen, bracht hem tot den val, en drong met zijn werking toen in heel het leven van den mens en in het bestaan van heel deze aarde in. Hierdoor verloor de mens zijn koningschap, en schoof satan zich in zijn plaats. Hij drong den mens van den troon der eere af, en glog er zelf op zitten. Als zodanig werd hij door Jezus zelf betiteld als de Overste der wereld. Tegen dien „Overste der wereld“ kwam toen eerst de profetie, dat eens het „Zaad der vrouwe“ hem den kop vermorzelen zou; toen de stichting van het volk Israels, dat op eigen terrein in veiligheid tegenover zijn demonische macht werd gesteld; en eindelijk de Christus zelf. Die Christus was de Zoon Gods en de Zoon des menschen, en het is als mens dat hij met satan de worsteling aanging, om hem als „Overste der wereld“ af te zetten en te onttronen, en zelf als Hoofd der menscheit het koningschap over deze aarde, dat in het paradijs te loor ging, te hernemen. Die worsteling tussen den van God gezalfden Koning en den Overste der wereld, ving aan in de woestijn bij de verzoeking, ging door tot Gethsemane en Golgotha, en vond haar beslechting in de verrijzenis van den Vorst des levens.

De woeling der demonische wereld tijdens Jezus optreden was geweldig. Het land was vol bezeten personen. De meest heilsche gedachten namen bezit van een Judas, van Israels hogepriester, van Rome's landvoogd. Maar tegen de macht van satan en zijn demonen, treedt Jezus op met koninklijke overmacht des geestes. Hij werpt de demonen uit, en geeft zijn jongere macht om ze uit te werpen, niet middellijk, maar onmiddellijk, door de rechtstreekse kracht van zijn geest. Zelfs daarbij blijft het niet. Ook in den vloek, en in de ellende die de vloek over de Natuur en over de menschen bracht, school de demonische kracht van den Overste der wereld, en daarom richt de wondermacht van Jezus zich ook op dat stoffelijk gebied. Hij werpt niet alleen demonen uit, maar heelt ook de kranten, en belooft de overmacht van zijn geest ook over de stoffelijke natuur. En ook dit rechtstreeks, onmiddellijk. Tot zelfs den storm der elementen bedwingt hij door niets dan zijn machtwoord op Gennesareth's meer. Ten slotte tast Jezus zelfs den dood aan; het sterkst in de terugroeping van Lazarus uit het graf. Het dochterje van Jafus riep hij ten leven van haar sterfbed, de jongeling van Nain van de lijfbaar, Lazarus uit het graf. En ook deze macht der onmiddellijk werking des geestes legt hij op zijn jongeren, en in heel de apostolische eeuw duren deze wonderen voort. En dat alles is nog slechts het begin, en in dat begin de profetie van wat te wachten staat in de volcinding der eeuwen.

Eens keert de Christus weer, en dan wordt de macht van satan volkomen vernietigd, keert het paradijs en meer dan het paradijs terug, en komt het groote wereldwonder, als eenmaal deze aarde wordt omgeset in een nieuwe aarde, die onder een nieuwen hemel eeuwiglijk bloeien zal voor Gods aangezicht. Maar tusschen dat begin en dat einde ligt een lange tusschenperiode van eeuwen. In die tusschenperiode is satan wel in beginsel overwonnen, maar woelt en werkt zijn macht nog voort, met name onder de volken der heidenen. En daarom nu vaart Jezus op, aanvaardt aan Gods rechterhand zijn koninklijke heerschappij, en vormt als nu op deze wereld een nieuwe menscheit, die zijn lichaam is, dat uit Hem als het Hoofd leeft. Deze gemeente des levenden Gods ontvangt de uitstorting des Heiligen Geestes, en dat wel in dien zin, dat ze zelf uit den geest leeft, en tegelijk een atmosfeer van hooger, heiliger menscheit leven om zich spreidt. Ze is de stad op den berg, die niet alleen zelf van het licht geniet, maar het licht uitstraalt naar buiten. Deze atmosfeer van den Heiligen Geest dringt de atmosfeer van satan's geest terug. Er ontstaat, met name in Europa, een Christelijke menscheit leven op staatkundig, gezelschappelijk, wetenschappelijk en kunstgebied. Uit dezen Christelijken kring wijkt de toevanrij en guichelarij. De geest der men-

schen wordt er vrij gemaakt. En die vrijgemaakte geest der menschen begint in het zweest zijns aanschijns ook het brood der kennis te eten, en herwint daardoor langs wetenschappelijke weg die overmacht over de Natuur, waartoe we thans gekomen zijn. Doch zie, in stede van aan den Christus van die herwonnen macht de eere te geven, plaatst nu al meer juist die natuurwetenschap zich, als wortelde haar overmacht in eigen kracht, tegen onzen Koning over. En, helaas, allermint gaat de Christelijke wereld zelf hierbij onschuldig uit. Veel te enghartig heeft ze zich gebonden aan de rechtstreekse geestesmacht, die werkt door het wonder, en heeft ze haar oog te zeer gesloten voor de ontwikkeling van andere geestelijke macht, die den menschen, gedurende een proces van twintig eeuwen, door vindingrijkheid, aanwending van talenten, en toepassing van ernstig onderzoek over de Natuur gegeven was. Ze heeft aan de vrijmaking der geesten niet geloofd, ze heeft het experimentele onderzoek gewantwoord, ze heeft nog altoos door bijzondere bedoeling van wondermacht willen grijpen, wat alleen in het zweest des aanschijns te verwerven was. Ze heeft dit werken in het zweest des aanschijns alleen van den landbouw verstaan, en niet doorzien dat het sloeg op de aanwending en inspanning van alle menscheit kracht naar lichaam en naar geest. Toen hebben vooral de ongelovigen zich op het door haar verwaarloosde terrein geworpen, en is in haar de neiging opgekomen, om zich tegen de natuurwetenschap vijandig over te stellen. Hierdoor is de diepere kloof gegraven, die thans wetenschap en geloof vaneen scheidt. En toen trok de gemeente van Christus zich in machteloosheid terug. De wondermacht bezat ze niet meer, en de macht der kennis liet ze aan de ongelovigen over, terwijl omgekeerd de mannen der kennis braken met het geloof, en hun wetenschap als een sterke des menschen tegen het Koningschap van Christus overstelden.

Allengs echter komt hierin verandering. Het geestelijk Israel komt uit zijn tente te voorschijn. Het ziet zijn misgreep in. Het breekt met zijn vroegere bekrompen opvatting en enghartigheid. Niet langer met weerzin, maar dankend ontvangt het de winste van macht, die weer op de Natuur behaald is. Er wordt iets althans gevoeld, dat Christus als onze Koning bezig is, het „koningschap des menschen“ ook over de aarde weer op te richten. De schuld van het verleden wordt ingezien. Een nieuw licht gaat op. Zelf grijpt men nu naar de macht der wetenschap. Men begint te gevoelen, dat ook in de wetenschap de macht van Christus werkt, en men maakt zich op om ook in haar den Christus als onzen Koning te verheerlijken. Nieuw gevaar duikt hierbij op. Eenmaal met de wetenschap verzoend, staat men in tal van kringen over in een tegenovergesteld uiterste, en waant nu van de natuurwetenschap ook haar theorie te moeten overnemen, en nu reeds zijn er, die van het scheppingsmysterie overgleden in de hypothese der evolutie. Doch dit alles is een overgangstoestand, die slechts onder de geestelijk oppervlakkigen slachtoffers maakt. De dege belijders weigeren in die strik te vallen, en trekken scherp de grenslijn tusschen de dege uitkomsten der natuurwetenschap, die op streng onderzoek rusten, en tusschen haar theorieën, die inbeeldingen zijn van den doolgeraakten geest der onderzoekers.

Hiermede nu komen we toe aan het tweede punt waarop we wezen. Naast de herwonnen macht over de Natuur, is het vooral de gestadige uitbreiding van onze kennis, die de hoogte van den menschen geprikkeld heeft, om zich in creatuurlijke trots boven den nederigen zin van het Evangelie te verheffen. Ge herinnert u ons betoog, hoe de stremming in den stroom van het godsdienstig leven, behalve aan onze herwonnen macht over de Natuur, vooral ook in de tweede plaats aan de uitbreiding van ons menscheit kennis en aan de hooge vlucht der wetenschap schiel op elkgebied, te wijten was. Onderzocht moet derhalve, of het Christendom zich in beginsel tegen deze hooge vlucht der wetenschap verzet en er vijandig tegenover staat, dan wel of ook zij een regen is, die ons van Christus toekomt, ook al pogen de mannen der wetenschap haar zoo veelzins aan Christus te onttrekken, ja, tegen zijn Koningschap uit te spelen.

Bij dit onderzoek nu schijnt het aanvankelijk, alsof metterdaad het Christendom de wetenschap aanvalt en wil uitbannen. Met name de apostel Paulus is niet uitgesproken over de dwaasheid van de wijsheid der wereld. „God heeft de wijsheid dezer wereld tot dwaasheid gemaakt.“ De „philosophie“ wordt

in den ban gedaan. Het zijn niet de edelen en wijzen der wereld, die de gemeente sterken, maar het zijn de eenvoudigen, de geringen, de lieden die niets in het oog der wereld, die de gemeente vormen. Het zijn de „onderzoekers dezer eeuw“, die de apostel ten toon stelt. „Nademaal in de wijsheid Gods, die wereld God niet heeft gekend, door de wijsheid, zoo heeft het God behaagd door de dwaasheid der prediking salig te maken die gelooven.“ Het zijn de Grieken die wijsheid zoeken, en Christus is niet alleen „den Joden een ergernis, maar ook den Grieken een dwaasheid.“ Juist „om de wijzen te beschamen, heeft God het dwaze der wereld uitverkoren.“ We worden opgeroepen „om ons toch door de filosofie, door de overlegging der menschen, en door de eerste beginselen der wereld niet te laten vervoeren.“ En immers Christus zelf had lof- en dankzegging Gods opgedragen, dat het God behaagd had, de geheimenissen van het Koninkrijk der Hemelen „voor de wijzen en verstandigen te verbergen en den kinderliken te openbaren.“ En dit in zoo nadrukkelijken zin, dat Jezus er zelf bijvoegde: „Ja, Vader, want alsoo is geweest het welbehagen voor u.“

Dere aanval op de „wijsheid der wereld“ is zelfs zoo fors en volhardend heel de Schrift door, dat het zich uitermate verklaren laat, hoe zij, die op den klank afgingen, en al zulke uitspraken buiten het licht van het verband beschouwden, haters van alle menscheit wetenschap en bestrijders van alle hooger vlucht der menscheit kennis zijn geworden. Alleen gezonde prediking had dit kwaad kunnen keeren, maar juist die gezonde prediking schoot zoo veelzins te kort. De G'g leerdeheid trok zich op eigen terrein terug, verloor het verband met de overige wetenschap, en stelde zich aan als een grootmeester, die aan de overige wetenschap haar onwelkome voortgang te beletten had. Veel te veel werd door haar vergeten dat we, naar luid van onze schoone belijdenis, God kennen uit twee boeken; uit het boek der Schrift, maar ook uit het boek der Natuur, waarin als met gouden letters de majesteit des Heeren HEEREN voor ons getekend staat. Ze wilde daarbij maar al te zeer heerschen door dwang, dwang van de Kerk, gesteund door dwang van den Staat. En juist dit was oorzaak, dat ze zelve verarmde, vermagerde, versterkte, en tegenover de krachtig opbloeiende natuurwetenschap almeer in onbehaaglijke positie geraakte.

Dere opvatting nu was ten eenenmale onjuist. Niet naar de Schrift, maar ten eenenmale met de Schrift in strijd. De Schrift zegt nergens, dat ge alleen uit haar al uw kennis omtrent de Natuur en de wereld hebt te putten. Wat de Schrift beweert is, dat er dingen zijn, die ge alleen uit de Natuur en uit de wereld en haar verloop kunt leeren kennen, maar ook andere waarvoor de Natuur u niets geeft, en die ge alleen kunt leeren kennen uit de Openbaring. Doch zoo weinig trekt ze daarom de kennis der Natuur naar omlaag, dat ze u veel eer aanrijt, hoe Gods groote kracht en Goddelijkheid van den aanvang af uit de scheppelen te verstaan en te doorzien zijn. Het is dan ook het uiterste der dwaasheid, zoo ge u inbeeldt, dat ge met de Schrift voor u, uit haar de Natuur en het leven der wereld, ook in haar historisch verloop, zoudt moeten kennen, en nu verder op geen onderzoek der Natuur en van het leven en het samenstel der wereld zoudt hebben uit te gaan. Uw lichaam kan men alleen kennen door uw lichaam te onderzoeken. De aardkorst kan men alleen leeren verkenen door in die aardkorst te graven. Het plantenrijk moet uit het plantearlijk, de dierenwereld uit het leven der dieren, en zoo ook de historie der menschenwereld uit haar verleden worden gekend. De Schrift vooraan, natuurlijk, maar naast die Schrift liggen heel het rijk der Natuur, heel het verloop der historie, heel de krachtpuutloosheid van ons menscheit leven op elk gebied, als de bronnen van onze kennis voor ons openend. En niet hij eert zijn God, die dit tweede boek der Natuur toeslaat, om alleen te peinen over de Schrift, maar hij veel eer, die in stille gehoorzaamheid, en het boek der Schrift en het boek der Natuur ijerig onderzoekt. In de Natuur en in het leven der menschen op onze wereld ligt een schat van gegevens voor ons, die God zelf voor ons bloot legt, en het is zonde der traagheid, zoo we, in de Schrift ons vermeend, dat andere boek, het boek der Natuur en van ons menscheit leven, ongelezen ter zijde schuiven. Toch is het dit, wat men maar al te veel gedaan heeft, en zoo zijn vanzelf die twee stroomingen in ons hedendaagsche leven opgekomen, waarvan de

eene staande houdt: Ik heb genoeg aan de Schrift, en bekommer mij niet om het boek der Natuur, terwijl de andere daartegenover, even eenzijdig, de Schrift terzijde werpt, en acht al haar kennis eeniglijk uit het boek der Natuur en des Levens te kunnen putten.

Dieselfde tegenstelling nu bestond ook in de dagen der Apostelen. In de Romeinsch-Griekse wereld wist men niets van de Schrift en zocht eeniglijk heil in de toenmalige wetenschap, terwijl omgekeerd voor Israel het Oude Testament schier de eenige bron van kennis was, en aan wetenschap in engeren zin zoo goed als niets werd gedaan. Tal van geleerde scholen had men ook onder de Joden, maar al deze scholen waren scholen van Schriftgeleerden, die zich op uitlegging van de boeken des Ouden Testaments toedeed en zich verdiepten in een schoolse reeks van stellingen daarop gebouwd. Ook toen was het derhalve, evenals nu, eenzijdig alleen de Schrift (wel te verstaan dan van het Oude Testament) en anderzijds de filosofie, de wetenschap, de wijsheid der Grieken. Daar nu met het Evangelie noch de uitlegging van het Oude Testament door deschriftgeleerde Rabbinen, noch de wijsheid der Grieken bestaanbaar was, plaatst de Apostel zich tegenover beiden, en komt hij er voor uit, dat zijn Evangelie niet anders zijn kan dan een *ergernis* voor de Joden, en voor de Grieken een *dwaasheid*. Voor de Joodsche Schriftgeleerden een *ergernis*, omdat het hun volkstrots ter neder wierp. Zij toch verstonen het Oude Testament, alsof de beoefening van Israel niet profetisch-zinnelijk, en dus voorbijgaand en uitlopend op Christus, maar duurzaam en blijvend was. Wel een Messias zou komen, maar om aardsche troos om Davids troon te Jerusalem te zijn. Hun moest het daarom ergen en een *ergernis* blijven, dat Christus door zijn komst, en de Apostelen door hun prediking, heel dat getimmere van hun nationale trots omverwierpen, Israel slechts als het volk ter voorbereiding van het heil erkenden, en het opriepen om in het Koninkrijk der Hemelen tegelijk met alle andere volken in te gaan. Maar evenzoo moest het Evangelie van den Christus een *dwaasheid* zijn voor de geleerde Grieken. Dezen toch hadden gewaand uit eigen denkracht een stelsel te kunnen opbouwen omtrent den oorsprong en het bestand der dingen, en voelden zich nu gekwetst en beleedigd, toen de Apostel van Christus ook hun getimmere omverstiet, en het licht der Goddelijke openbaring in de duisternis van het heidendom liet intralen. De wijzen en geleerden onder de Grieken zagen minachtend neer op de afgodische eerediensten in hun steden en dorpen, die het landvolk en de lager ontwikkelde burgerij naliep. Zij als beschaaft, geleerde en ontwikkelde mannen, voelden zich verre boven die afgodische zotternij verheven, en keurden ze dwaasheid. En nu het Christendom zich als een nieuwe religie aandende, zagen ze ook hierin niets anders dan een evenknie van de door hen verachte godsdiensten van hun eigen volk, en pasten daarom ook op het Evangelie het brandmerk van *dwaasheid* toe. Dit kreeg Paulus te hooren, en wel verre van er voor terug te deinsen, aanvaardt hij dit brandmerk, maar om het juist tegen de wijzen der dagen te keeren. Niet het Evangelie, maar juist uw wijsheid is *dwaasheid*. Gij hebt door uw ingebeelde wijsheid u toegesloten voor het Evangelie. En toch is in dat Evangelie de eenig ware, de wezenlijke wijsheid, want in dat Evangelie komt niet de wijsheid des menschen, maar de wijsheid Gods tot u; en om dit scherp te doen uitkomen, heeft het God behaagd, er het hart van Joodsche schriftgeleerden en Griekse wijzen voor toe te sluiten, en er toe te roepen al wat voor het *dwaas der wereld* gold, al wat voor zwak en onedel en onaantienlijk in de wereld werd gerekend.

Is nu die door Christus en zijn apostelen verworpen, en als dwaasheid gebrandmerkte wijsheid der wereld hetzelfde als wat wij de wetenschap der natuur, de wetenschap der historie en de wetenschap van het wonder samenstel van het menscheit leven noemen? Ziedaar de vraag waar het op aan komt. En op die vraag nu luidt het antwoord in den meest beslissende zin ontkennend, en om dit in te zien, hebt ge slechts het onderscheid te bevinden tusschen wat al deze wetenschappen als resultaat van streng onderzoek hebben aan te bieden, en tusschen hetgeen ze als stelsel uit zichzelf opbouwen, en rusten doen op gissingen en onderstellingen. Die resultaten van het experimenteel onderzoek staan vast en moeten door een ieder aanvaard worden, omdat men ons kan laten zien dat het zoo en niet anders is, en op die wijze en niet anders werkt. Dat een bliksemaflader de bliksemaflader kan aantrekken en afleiden en zoo het huis

sparen, is een feit dat ieder te erkennen heeft, en wie toch weigert een bliksemaflader op de nok van zijn dak te zetten, doet dat niet omdat hij het feit niet aanvaardt, maar overmits hij in den waan verkeert, dat men zich tegen den bliksem niet beveiligen mag. Aan de erkenning van de waarheid van de wel onderzochte feiten doet intusschen zulke een religieuze schroomvalligheid niet het minste af of toe. En zoo weinig denken we er dan ook aan, deze welgestaafde feiten weg te redeneeren, dat we van spoor en elektrische tram, van telegraaf en telefoon zonder de minste aarzeling gebruik maken, en dankbaar de hulp van den medicijnmeester aanvaarden, zoo dikwijls hij bij krankheid of overkomen ongeval onze smarten verzacht of onze wonden heelen kan. Ver nu hadden in de dagen van Paulus de wijzen der Grieken het in dit onderzoek van Natuur en Historie nog niet gebracht; wat Natuurschennis niet wegneemt dat ook zij reeds verre van onbeduidende ontdekkingen op het gebied der natuur gedaan hadden, en ook in de kennis van het menscheit lichaam en in de wijze van genezing van kwalen aanmerkelijke vorderingen hadden gemaakt. Zoo weinig echter kwam het in den Apostel op, deze verkregen resultaten te verwerpen, dat hij veel eer op het tweede gedeelte van zijn tocht door het Heidenland zich door Lucas als lijfarts vertellen liet. Geen woord is dan ook in al zijn brieven te vinden, waaruit ook maar van verre zou zijn op te maken, dat de Apostel zich in dien zin tegen de wetenschap, of nader tegen de wetenschap der Natuur, zou hebben gekeerd. Wie dit uit zijn zeggen afleidt, verstaat den Apostel niet. Veel eer is wat hij op geestelijk gebied aanmaakt: *Onderzoekt alle dingen en behoudt het goede, ook hier van onbepaalde toepassing, Onderzoek van Natuur en Historie en van geheel de gesteldheid van deze wereld en van het menscheit leven is niet alleen niet af te keuren, maar te loven en aan te moedigen. Mits, en dat mag nooit uit het oog verloren, mits men keur toepasse, om alleen het goede te behouden, en het kwade te verwerpen.*

En dit nu was juist destijds, en is nog, plicht van elk Christen, bij de keuring van al wat zich als wetenschap aandient. Ook destijds mengde de wetenschap of wijsheid der Grieken in wat ze aanbodt tweerlei geheel verschillende vruchten van hun arbeid. Eenzijdig de resultaten van streng doorgezet onderzoek, en anderzijds de stelsels omtrent wereld en leven, die men ten onrechte op gissing bouwde, en juist dat laatste kondigden ze aan als *hun wijsheid* en hun *philosophie*. De apostel, zich tegen die hoog opgevoelde wijsheid der Grieken keurend, zegt dus geen woord tegen wat strenge wetenschap is, maar bant alleen datgene uit, wat mannen der wetenschap aan de markt brachten omtrent dingen, waar ze niets van wisten.

„En zongen Gode lofszangen“.

En omtrent den middernacht baden Paulus en Silas, en zongen Gode lofszangen; en de gevangenen hoorden naar hen. Hand. XVI: 28.

Onze nieuwgebouwde gevangenis is thans soms halve paleizen, frisch en luchtig opgetrokken, en in elke cel staat een spoude; weelde haast, zoo ge 't vergelijkt met de afdwoning in Drenthe, waar onze kleine vrije boeren in huizen.

Doch zoo was het in de dagen der apostelen niet. De kerker die zich te Filippi voor Paulus en Silas ontsloot, was een onherbergzaam kerkerhol, dof, muf en somber. In dat kerkerhol lagen Paulus en Silas op de platte vloer uitgestrekt, met de voeten geklemd in twee tegen elkaar gewrongen blokken, en tal van gevangenen boeven lagen om hen heen. En zoo beidden ze den morgenstond, onseker of die morgenstond hun vrijspaat, dan wel een doodvonnis brengen zou.

En toen, zoo meldt ons de historie, klaagden ze niet, en weenden niet, ook dommelden ze niet, noch gaven zich aan sluijmering over, maar begonnen saam op hoogen toon te zingen „lofszangen voor onzen God.“ Paulus en Silas, zoo staat er, „zongen Gode lofszangen, en de gevangenen hoorden naar hen.“ De gevangenen werden wakker, en luisterden toe. Wat was dat? Meest verzonk alles in dat donkere hol in diepe slaap, en wie even wakker werd hoorde niet anders dan het snorren der diep slapenden. Of, waren er in een hoek die nog niet sliepen, dan was het gemeenlijk een tiere en razen en vloekten tegen elkaar in. En werd een enkel maal een rang ingezet, dan was het een liederlijke deun of een lied van oproer.

Maar nu hooren ze in besielenden, rustigen toon een lied der eere opgaan. Ze hooren klanken uit het heilige in hun oordrenen. Wie vooring, Paulus of Silas, weten we niet, maar ze zongen saam, in stille verrukking, lofszangen Gode, en het was of van hun lippen een heilige adem door heel 't kerkerhol toog.